

ביאורים

בפסקה זו, מתמודד הרב קוק עם שאלת ה'ויתור' בתהליך התשובה. אפשר היה לטעון שהתשובה העוסקת רבות בהכרת החטא ובחזרה עליו, מקבילה ל'טקסט' דומה המצוי והרווח אצל הנוצרים, שבו האדם בא אל הכומר ומתוודה על חטאיו, ובכך, כביכול, מנקה את עצמו. דבר זה מביא אותנו לשאלה גדולה, מהו אפוא חידושה של התשובה, ובמה היא שונה מתפיסת עולמה של הנצרות?

הנצרות, בדומה לדתות אחרות, פיתחה תיאוריות המזדהות עם חולשתו של האדם, מנציחות אותה, ונותנות לו אפשרויות ללכת אחריה. חז"ל מספרים שכאשר רצה ירבעם לשכנע את ישראל לעבוד עבודה זרה, אמר להם שהעבודה זרה 'ותרנית': היא אינה דורשת לסיים את הקרבת הקרבנות ואכילתם מהר, ואינה אוסרת להקריב חמץ על גבי המזבח (ירושלמי עבודה זרה א א).

את התפיסה הנוצרית קל מאוד 'לשווק' לרבים, היא מדברת על רחמי האדם, על הזדהות איתו, על הבנת חולשותיו, ומספקת דרכים קלות לניקוי המצפון על חטאים שעבר, ובכך נראית נוצצת ומפתה. אלא שבמציאות, הדת היפה והנוצצת הזו הייתה אחראית למעשי הרג ושחיתות רבים, המעידים על התוכן הפנימי של מאמיניה.

כנגד זה באה התורה וקובעת שהתשובה הכוללת בנוסף להכרת החטא וחרטה עליו, גם 'עזיבת החטא' ו'קבלה לעתיד', היא 'חידוש החיים'. התורה נותנת תמיד אמונה באדם, בעצמיות הטובה והחיובית שלו, וממילא קוראת לו לא להיכנע לחולשותיו, אלא להתרומם מהן - 'לחיות מחדש', ולגשת אל הטוב שבו ולהעצים אותו, וכך להיות אדם חדש ומרומם. (בניגוד לנצרות שאינה מאמינה בטוב שבאדם אלא טוענת שמכיוון שהאדם רע ומושחת מיסודו אין מנוס מלוותר לו על פשעים שעשה ואולי גם ימשיך לעשות). במצב כזה, 'ניחומים' אלה, המביטים אל חולשות האדם, יכולים לשמש אותו לטובה לחיזוק התשובה, לדוגמה - על ידם יוכל האדם להתחזק ולהתעודד, לזכור שנפילתו אינה מוכוה היותו שפל כשלעצמו, אלא בשל כניעה לחולשות הקיימות בו, ושעליהן הוא יכול להתגבר, וממילא אל לו להיכנע אליהן או להתייאש חלילה.

הרחבות

• הצביעות של המינוח

תמיד פושטת טלפיה ואומרת: ראוי שאני טהורה. מלכות אדום נמשלה לחזיר. כידוע, החזיר הוא הבהמה היחידה שיש לה סימן טהרה מבחוץ - מפריסה פרסה, וסימן טומאה מבפנים - אינה מעלה גרה. מציאות זו רומזת לצביעות, לרצון להראות טוב כלפי חוץ, כאשר מבפנים הכל רקוב. המדרש ממחיש את צביעותה של מלכות אדום באמצעות סיפור: מושל אחד של מלכות אדום הוציא להורג נגבים, מנאפים ומכשפים. לחש המושל לממונים על ההריגה, שאת שלוש העבירות הללו ביצע הוא בעצמו בלילה אחד (על פי ויקרא רבה יג, ה).

• "חסד לאומים חטאת"

"חסד לאומים" פזה הוא מקור נפתח לכל אכזריות ונבלה. "תניא אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו בני מהו שאמר הכתוב "צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת" [משלי יד, לד]? ענה ר' אליעזר ואמר: "צדקה תרומם גוי" אלו ישראל דכתיב "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" [שמואל ב ז, כג], "וחסד לאומים חטאת" כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן שאינם עושין אלא להתגדל בו..." [בבא בתרא י, א]. הגמרא עוסקת בחסד שנעשה שלא למטרת חסד, אלא אך ורק למטרות הנאה ורווח מפוקפקים של העושה. לכן יש בזה "חסד לאומים חטאת". הרב קוק מוסיף, שהוותרות, שנראית כחסד, יכולה להיות פתח לחטאים גדולים, וגם זה כלול במשמעות "חסד לאומים חטאת". במקרה זה לא רק מטרות החסד הן גרועות, אלא גם החסד בעצמו מזויף - הוויתור אמנם מקל על החוטא, אך גורם לו שלא יחשוש להוסיף ולהתדרדר. אם כן, אין כאן חסד אלא גרימת נזק.

שאלות לדיון

- הקב"ה אינו וותרן אך הוא ודאי סלחן. מהו ההבדל בין וותרן לסלחן?
- מדוע קובע הרב קוק שהמינוח (הנצרות) גוררת אחריה רצח וזימה? האם יש קשר בין גישת הנצרות לאלוה שהוא וותרן, לכך שהמינוח גוררת רצח וזימה?

י. התשובה היא חדוש החיים. אי אפשר לתשובה שלא תשנה את ערך החיים. כלם, פשהחיים נמשכים, וממילא הרי היא משנה את ערכם לטובה אפלו פשהיא נעשית ביום האחרון, "וזכר את בוראיה בימי בחורתי, עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר: אין לי בהם חפץ, עד אשר לא תחשף השמש והאור, והיחר והכוכבים".

יתר התנחומין: הם תכלין לחזק התשובה והסברת ערכה. אבל השקוע בתוך התנחומים עד כדי רשול של הסדרת ערכי חיים מקדשים, עד כדי טמיעה ביון מציולת החטא, ואמר נצלתי - זאת היא דרך המנות של עבודה זרה הותרנית. האומרת: "הביאו לבקר זבחיכם, לשלש ימים מעשרתיכם וקטר מחמץ תודה", המתודה, העוזבת את האמת והמשפט והולכת אחרי לבבה, זו מינוח, הגוררת אחריה כל רצח וכל זמה, למרות שהיא תמיד פושטת טלפיה ואומרת: ראוי שאני טהורה, והיא מלאה תנחומין של הכל, שאי אפשר להם לעמוד בעולם של שקר שאין לו רגלים, "כי נפת תטפנה שפתי זרה וחלק משמן חפה, ואחריתה מרה כלענה, חדה כחרב פיות".

הפרות של הדעות והמדות של אותם המתחנכים בתרבותה, הם מעידים על עצמיות פנימית, ואין כל כחה כי אם בניצוצי הקדשה הגנובים שלה מתוך אוצר ישראלי החי, שהיא פולטתם קמעה קמעה, עד אשר תער נפשה לגמרי, "חיל בלע ויקאנו, מבטנו ירשנו אל". ואז ישמש הניצוץ הקדוש, שנבלע כל כך בגוים ככלי אין חפץ, להתעורר להעיר לב עמים רבים, להפך להם שפה ברורה לקרא בשם ד' אלהי ישראל, ברוח ד', רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ד', לא רוח זר, רוח טפשות וחלשה, רוח סכלות והפקרות מוסרית, התומך אשיותיו השקריות על יסוד היותו, שהוא בוז וקלסה לכל מנהיג ושופט צדק, שרק "חסד לאומים" פזה הוא מקור נפתח לכל אכזריות ונבלה, "יבא אלהינו ואל יחרש, אש לפניו תאכל וסביבו נשערה מאד. יקרא אל השמים מעל, ואל הארץ לדיו עמו. אספו לי חסדי פתני בריתי עלי זבח". "כי אלהי משפט ד', אשרי כל חוכי לו", "ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים. הן עד לאומים נתתיו נגיד ומצוה לאומים. הן גוי לא תדע תקרא, וגוי לא ידעוה אלהי ירוצו, למען ד' אלהי ולקדוש ישראלי פי פארה".

ערך החיים - חיי השב מקבלים משמעות חדשה. **יתר התנחומין** - התנחומים והעידוד המרובה: "עד אשר לא יבאו", "עד אשר לא תחשך", וגם תשובה בזקנותו טובה היא. **הסברת ערכה** - הבנת מעלתה. **רשול** - הממתין לשוב רק לעת זקנותו. **הביאו לבקר זבחיכם וכו'** - באיחור, בניגוד לציווי התורה [עיי' ירושלמי עבודה זרה א, א]. **המתודה** - אופן הטיפול, ההתנהגות [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **של שקר** - תנחומים של שקר. **תער נפשה** - תפלוט ותתרוקן. **אשיותיו** - יסודותיו.